

Χειμερινό εξάμηνο 2020-2021

Οστρακισμός.

Μέτρο προστασίας, έγκλημα και τιμωρία ή πολιτική παθογένεια;

Αριστοτέλους, Πολιτικά 1284a, 15-20

διὸ καὶ τίθενται τὸν ὀστρακισμὸν αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· αὗται γὰρ δὴ δοκοῦσι διώκειν τὴν ἰσότητα μάλιστα πάντων, ὥστε τοὺς δοκοῦντας ὑπερέχειν δυνάμει διὰ πλοῦτον ἢ πολυφιλίαν ἢ τινὰ ἄλλην πολιτικὴν ἰσχὺν ὠστράκιζον καὶ μεθίστασαν ἐκ τῆς πόλεως χρόνους ὠρισμένους.

Παρότι ο οστρακισμός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 487 π.Χ., θεσμοθετήθηκε, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, από τον Κλεισθένη περί το 508 π.Χ., με σκοπό να αποτρέψει την πολιτειακή εκτροπή και την επιβολή τυραννίδας. Επρόκειτο για καινοτόμο δημοκρατικό μέτρο –και όχι ποινή–, για το οποίο αποφάσιζε ο Δήμος και αφορούσε σε προσωπικότητες του πολιτικού βίου που θα μπορούσαν να ‘βλάψουν’ το πολίτευμα. Οι πολίτες χάραζαν σε ὀστρακο ὄνομα, πατρώνυμο, δήμο (ὄχι πάντα και τα τρία) εκείνου που πίστευαν ὅτι ἔπρεπε να απομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν πόλη. Δεν ἔλειπαν οἱ εγγαράξεις μορφῶν, ἐπίσης οἱ χλευασμοὶ ἢ οἱ ὕβρεις. Ἡ συμπλήρωση 6,000 ὀστράκων με τὸ ἴδιο ὄνομα ὀδηγοῦσε τὸν ἄνδρα σε δεκαετὴ ἐξορία, δίχως ἀτιμία ἢ δήμευση τῆς περιουσίας του. Σποραδικές εἶναι οἱ μαρτυρίες για τὴν υιοθέτηση τοῦ οστρακισμοῦ ἀπὸ ἄλλες πόλεις ὅπως τα Μέγαρα, τὸ Ἄργος καὶ οἱ Συρακούσες (ὅπου οἱ πολίτες ἔγραφαν τὸ ὄνομα σε φύλλο ελιάς, ἐξ ου ἡ διαδικασία πεταλισμός).

Ὁ οστρακισμός εφαρμόστηκε, κατ’ ἀρχὴν ὡς μέτρο πρόληψης πιθανῆς ἀπόκλισης ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα, ὡστόσο, σύντομα ἄρχισε να ἐπιβάλλεται ἀπὸ τοὺς πολιτικούς ἀντιπάλους, μέσω τῆς δυσφήμισης, ὡς τρόπος παραγκώνισης ἀπὸ τα πολιτικά δρώμενα (τιμωρία), ὁποῖου δεν ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνη (υποτιθέμενη ἔκνομη πράξη, πολιτικὸ ἔγκλημα), ἢ δεν ἦταν συμπαθῆς. Πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} αἰ. (περ. 417/6 π.Χ.), ὁ οστρακισμός ἐξέπνευσε ὡς τιμωρία καὶ αντικαταστάθηκε ἀπὸ τις πολιτικές δίκες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τις κατατοπιστικές φιλολογικὲς μαρτυρίες για τὸ θέμα, καθοριστικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τῶν πολυἀριθμῶν ὀστράκων που ἀποκάλυψαν οἱ ἀνασκαφές στην Ἀγορὰ τῆς Ἀθήνας, σε πηγὰδι στην Ἀκρόπολη καὶ στον Κεραμεικὸ καὶ τα ὁποῖα θα ἐξεταστοῦν λεπτομερῶς, ἀπὸ ἀρχαιολογικὴ, φιλολογικὴ ἀποψη καὶ ἀσφαλῶς θα μελετηθοῦν τα πολιτικά πρόσωπα που ὑπέστησαν τὸν οστρακισμό.

Εργασίες φοιτητῶν

Γιώργος Δαλακούρας, *Ζητήματα παθογένειας τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας: ἀπὸ τὸν Οστρακισμό ὡς τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου.*

Φωτεινή Κουσκούνη, *Τα είδη των αγγείων και η χρήση τους ως όστρακα τον 5ο αι. π.Χ.*

Χαράλαμπος Μειμαρίδης, *Θεμιστοκλής.*

Στυλιανή-Αναστασία Σικελιανού, *Κίμων, ο Μιλτιάδου.*

Χειμερινό εξάμηνο 2019-2020

Νομισματική οικονομία κατά την αρχαιότητα: νόμισμα και εξουσία, μετακινήσεις νομισμάτων, πολιτικές-κοινωνικές κρίσεις και πληθωριστικά φαινόμενα

Ιωνία ή Θράκη;
Ήλεκτρον, μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.

Χρυσό νόμισμα Συρακουσών, φιλοτεχνημένο από τον ΕΥΑΙ[νετο], περ. 405-400 π.Χ.

Κλεοπάτρα Θεά και Αντίοχος Η' (125-121 π.Χ.)

‘Θησαυρός’ 32 κομμένων αργυρών νομισμάτων και κοσμημάτων. Όψιμος 5^{ος} αι. π.Χ.

Στο λυκόφως του 7^{ου} αι. π.Χ. οι Λυδοί και οι Έλληνες της Μ. Ασίας άρχισαν να εκδίδουν νομίσματα από ήλεκτρο με απεικονίσεις και συγκεκριμένο βάρος. Έκτοτε το αργυρό, κυρίως, νόμισμα υιοθετήθηκε από όλον τον ελληνικό κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των αποικιών της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας. Βαθμιαία παρήχθη και από άλλες ελληνόφωνες περιοχές, επίσης από την αχαιμενιδική αυτοκρατορία έως ότου, πριν από τα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ., ενέδωσαν στην εγχρήματη οικονομία και οι Ρωμαίοι.

Στο μάθημα, ιδιαίτερου βάρους θα είναι η ενασχόλησή μας με τα έργα του Ξενοφώντος *Οικονομικός* (διαχείριση του νοικοκυριού) και *Πόροι ή περί προσόδων* (η ειρήνη –σε αντιδιαστολή προς τον πόλεμο– ως παράγων επιτυχίας ενός οικονομικού προγράμματος για την Αθήνα).

Θα συζητηθούν διεξοδικά οι φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες που αφορούν στην πόλιν και την αγορά της, στην ανάπτυξη της νομισματικής οικονομίας και, ασφαλώς, το νόμισμα σε ποικίλες χρήσεις, από την αρχαϊκή έως την ελληνιστική περίοδο: α) το νόμισμα ως καθοριστικός παράγοντας για τις πληρωμές, μισθοφορία, εξωτερικό εμπόριο και κρατικές δαπάνες (μεγάλα έργα κοινής ωφελείας, δημόσια κτήρια, ναοί κ.λπ.), β) εικονογραφία, γ) σταθμητικοί κανόνες, δ) ζητήματα κυκλοφορίας εντός και εκτός του κέντρου παραγωγής, ε) οι αθηναϊκές γλαύκες στην περίοδο της πόλης– ηγεμόνος της Αθηναϊκής Συμμαχίας, στ) η μορφή του ελληνιστικού ηγεμόνα στο νόμισμα και η εκθέωσή του με τη συνοδεία φλύαρων τίτλων, ζ) φαινόμενα οικονομικών κρίσεων και πληθωρισμού.

Εργασίες φοιτητών

Εντμίρα-Ιωάννα Ντούσκου, *Η νομισματοκοπία της αρχαίας Φαρκαδόνας*.
Αθηνά Καραντζιά, *Η οικονομία της αρχαίας Αθήνας επί Περικλέους*.

Χειμερινό εξάμηνο 2018-2019

Η σύνταξη της Αθηναϊκής πολιτείας και οι σύγχρονες αστικές δημοκρατίες

Αριστοτέλ., Πολιτικά 1291b 30-40

(30) Δημοκρατία μὲν οὖν ἔστι πρώτη μὲν ἢ λεγομένη μάλιστα κατὰ τὸ ἴσον. ἴσον γάρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας τὸ μηδὲν μᾶλλον ὑπερέχειν τοὺς ἀπόρους ἢ τοὺς εὐπόρους, μηδὲ κυρίους εἶναι ὀποτερουσοῦν, ἀλλ' ὁμοίους ἀμφοτέρους. εἴπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστ' ἔστιν ἐν δημοκρατία, (35) καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, καὶ ἰσότης, οὕτως ἂν εἴη μάλιστα, κοινωνούντων ἀπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως. ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν

τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην. ἐν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο· ἄλλο δὲ τὸ τὰς ἀρχὰς ἀπὸ (40) τιμημάτων εἶναι, βραχέων δὲ τούτων ὄντων· δεῖ δὲ τῷ κτωμένῳ ἐξουσίαν εἶναι μετέχειν καὶ τὸν ἀποβάλλοντα μὴ μετέχειν.

Η αθηναϊκή δημοκρατία επέτρεψε να αναπτυχθεί ένας πολυσήμαντος πολιτισμός (ιστοριογραφία, ρητορική, πολιτικό δοκίμιο, θέατρο, αρχιτεκτονική, δημόσια έργα, κτήρια για θεσμικά όργανα, εικαστικές τέχνες) και να διαμορφωθούν ιδέες διαχρονικού εκτοπίσματος, που έμελλε να επηρεάσουν καταλυτικά ιστορικούς, πολιτικούς στοχαστές και νομοθέτες από το 17ο αι. και εξής. Εύλογα, η αθηναϊκή δημοκρατία αποτελεί ένα επιστημονικό πεδίο, στο οποίο εστιάζεται το ενδιαφέρον των νεότερων και σύγχρονων ερευνητών.

Οι βασικοί άξονες του μαθήματος αναπτύσσονται γύρω από το ιδεολογικό υπόβαθρο των πολιτειών, όπως τις διαχειρίστηκε η αρχαία ελληνική διάνοηση, επίσης, γύρω από την πολιάδα κοινότητα της Αθήνας και τους πολιτικούς όρους ισονομία, ἰσηγορία, ἰσοκρατία και δημοκρατία. Θα ακολουθήσει επισκόπηση των απαρχών της δημοκρατίας και η εξέλιξή της, κυρίως από την περίοδο του Σόλωνα και τις καινοτόμες αλλαγές του Κλεισθένη.

Η ενδελεχής μελέτη της εγκαθίδρυσης και παγίωσης της ρηξικέλευθης αθηναϊκής δημοκρατίας, κατά τον 5ο αι. π.Χ., αφορά στα όργανα της δημοκρατίας, τους μηχανισμούς διοίκησης, τις δημόσιες υπηρεσίες, τη δημόσια οικονομία, την κοινωνία, τους πολίτες και μη πολίτες, επίσης την ολιγαρχική και την τυραννική απόκλιση και τις συνακόλουθες αποκαταστάσεις της δημοκρατίας, έως το τέλος του 4ου αι. π.Χ. Ιδιαίτερη θεματική ενότητα συνθέτουν η νομοθεσία, η δικαιοσύνη και τα δικαστήρια, καθώς και η θρησκεία και το κράτος, ο πόλεμος και οι εξωτερικές υποθέσεις, η αστυνομία και φυλακή. Στη συνέχεια, θα συζητηθούν τα μέτρα προστασίας του πολιτεύματος: ο όρκος των βουλευτών για αποτροπή του κινδύνου επανίδρυσης τυραννίδας (501/0 π.Χ.), η πολιτική πράξη του οστρακισμού, τα ψηφίσματα του Δημοφάντη (411/10 π.Χ.) και του Ευκράτη (337/6 π.Χ.) για την προστασία του πολιτεύματος.

Τέλος, θα γίνει αντιπαραβολή μεταξύ της αθηναϊκής δημοκρατίας και των νεότερων δημοκρατιών: Αγγλία, Magna Carta (1215) και Bill of Rights (1688)· Η.Π.Α.

Διακήρυξη της ανεξαρτησίας (1776)· Γαλλία. Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και πολίτη (1789)· Ρήγας Φεραίος (1758-1798). Τα δίκαια του ανθρώπου.

Εργασίες φοιτητών

Θανάσης Ιατρίδης, Η πάτριος πολιτεία στην Αθήνα, κατά τους 5ο και 4ο αι. π.Χ.

Χρήστος Παπαργυρίου, Πόλις και Πολιάδα Κοινότητα. Η περίπτωση της Αθήνας.

Αθανασία Σιούμπουρα, Η γυναίκα στην Αθηναϊκή Δημοκρατία.